

SWOT-АНАЛІЗ ФУНКЦІОНУВАННЯ ВНУТРІШНЬОГО ЕКОНОМІЧНОГО МЕХАНІЗМУ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ

SWOT-ANALYSIS OF THE FUNCTIONING OF INTERNAL ECONOMIC MECHANISM OF AGRICULTURAL ENTERPRISES

У статті за допомогою SWOT-аналізу проведена оцінка стану функціонування внутрішнього економічного механізму (ВЕМ) сільськогосподарських підприємств. Наведена його структура, що включає дев'ять основних елементів, а також сукупність взаємозв'язків між ними. На основі експертного опитування та опрацювання літературних джерел були зроблені теоретичні узагальнення сильних та слабких сторін розвитку основних елементів ВЕМ. Також були визначені потенційні можливості та загрози. У сучасних умовах внутрішній економічний механізм переважної більшості сільськогосподарських підприємств неефективний та потребує підвищення ефективності господарської діяльності підприємств за окремими елементами.

Ключові слова: внутрішній економічний механізм, фінансування, планування, нормування, комерційний (господарський) розрахунок, стимулювання, маркетинг і логістика, облік, аналіз, контроль.

В статті с допомогою SWOT-аналіза проведена оцінка стану функціонування внутрішнього економічного механізму (ВЕМ) сільськогосподарських підприємств. Наведена його структура, яка включає дев'ять основних елементів, а також сукупність взаємозв'язків між ними. На основі експертного опитування та опрацювання літературних джерел були зроблені теоретичні узагальнення сильних та слабких сторін розвитку основних елементів

ВЕМ. Також були визначені потенціальні можливості та загрози. В сучасних умовах внутрішній економічний механізм більшості сільськогосподарських підприємств неефективний і потребує підвищення ефективності господарської діяльності підприємств в розрізі окремих елементів.

Ключевые слова: внутренний экономический механизм, финансирование, планирование, нормирование, коммерческий (хозяйственный) расчёт, стимулирование, маркетинг и логистика, учёт, анализ, контроль.

In article by means of SWOT-analysis assessment of functioning of the internal economic mechanism (IEM) of agricultural enterprises is carried out. Its structure, which includes nine basic elements, and also set of interrelations between them is given. On the basis of expert poll and study of references theoretical generalizations strong and weaknesses of development of basic elements of IEM were made. Also potential opportunities and threats were defined. In modern conditions the internal economic mechanism of most agricultural enterprises is inefficient and demands increase in efficiency of economic activity of the enterprises in a section of separate elements.

Key words: internal economic mechanism, financing, planning, norm setting, commercial considerations (business calculations), encouragement, marketing and logistics, accounting, analysis, control.

УДК 338.43:653.511(045)

Лисенко В.А.

к.е.н.,

старший викладач кафедри фінансів і економічної кібернетики
Луганський національний аграрний університет (м. Харків)

Постановка проблеми. Однією з основних причин низького рівня використання виробничого потенціалу в сільськогосподарських підприємствах є недосконалість функціонування їх внутрішнього економічного механізму (ВЕМ). Як показує господарська практика, на підприємствах з високими виробничими та економічними показниками організаційна й економічна робота всередині підприємства добре поставлена, керівники вміють налагодити й освоїти той ВЕМ, що найбільш адекватний організаційно-правовій формі господарювання, здатний задіяти мотиваційні фактори й протистояти факторам дестабілізуючого впливу [6, с. 4]. Тому формування ефективного ВЕМ сільськогосподарських підприємств в ринкових умовах є досить актуальним завданням.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Окремі аспекти функціонування внутрішнього економічного механізму підприємства висвітлені в наукових працях М.Г. Грещака, В.Л. Дикань, Л.Г. Дончак, П.В. Круша, Ю.А. Полтавського, Г.В. Руденко, П.Т. Саблука, О.В. Ульянченка, І.І. Цигилика, Л.Г. Чеканової та інших. У їх роботах розглядаються питання про передумови і форми

функціонування ВЕМ. Проте проблеми формування внутрішнього економічного механізму сільськогосподарських підприємств, здатного адаптуватися до вимог ринкової економіки, його впливу на підвищення ефективності їхнього функціонування потребують подальшого ґрунтовного дослідження.

Постановка завдання. Метою дослідження є теоретичне узагальнення сучасного стану внутрішнього економічного механізму сільськогосподарських підприємств та проведення SWOT-аналізу функціонування його основних елементів.

Виклад основного матеріалу дослідження.

ВЕМ з одного боку являє собою сукупність взаємопов'язаних і взаємозалежних економічних методів, інструментів та важелів, що діють на рівні підприємства, його структурних підрозділів та взаємозв'язків між ними. З іншого боку ВЕМ є самостійно діючою системою, ефективно функціонування якої досить суттєво впливає на загальні результати роботи підприємства. Складові елементи ВЕМ підприємства та сукупність зв'язків між ними продемонстровано на рис. 1.

Можна із впевненістю сказати, що без досягнення господарством хоча б мінімального рівня

кожного з наведених елементів ВЕМ (напрямів роботи), навряд чи можна домогтися високих результатів.

Оцінку розвитку елементів ВЕМ було проведено на основі експертного опитування керівників та провідних спеціалістів трьох досліджуваних сільськогосподарських підприємств Харківської області: СТОВ «Надія» Куп'янського району, ДП «ДГ «Елітне» ІР ім. В.Я. Юр'єва НААН України» Харківського району, ПСП «Молнія-1» Вовчанського району.

Фінансування. Керівники хронічно збиткових підприємств пояснюють погану роботу нестачею грошових коштів та матеріальних ресурсів для виробництва сільськогосподарської продукції. На практиці ж виявляється, що саме в таких господарствах має місце колосальна перевитрата коштів: витрати в розрахунку на 1 га посіву, голову тварин нерідко в 1,5-2 рази перевищують аналогічні в рентабельно працюючих підприємствах. Такий витратний механізм господарювання руйнує сільськогосподарські підприємства «зсередини»

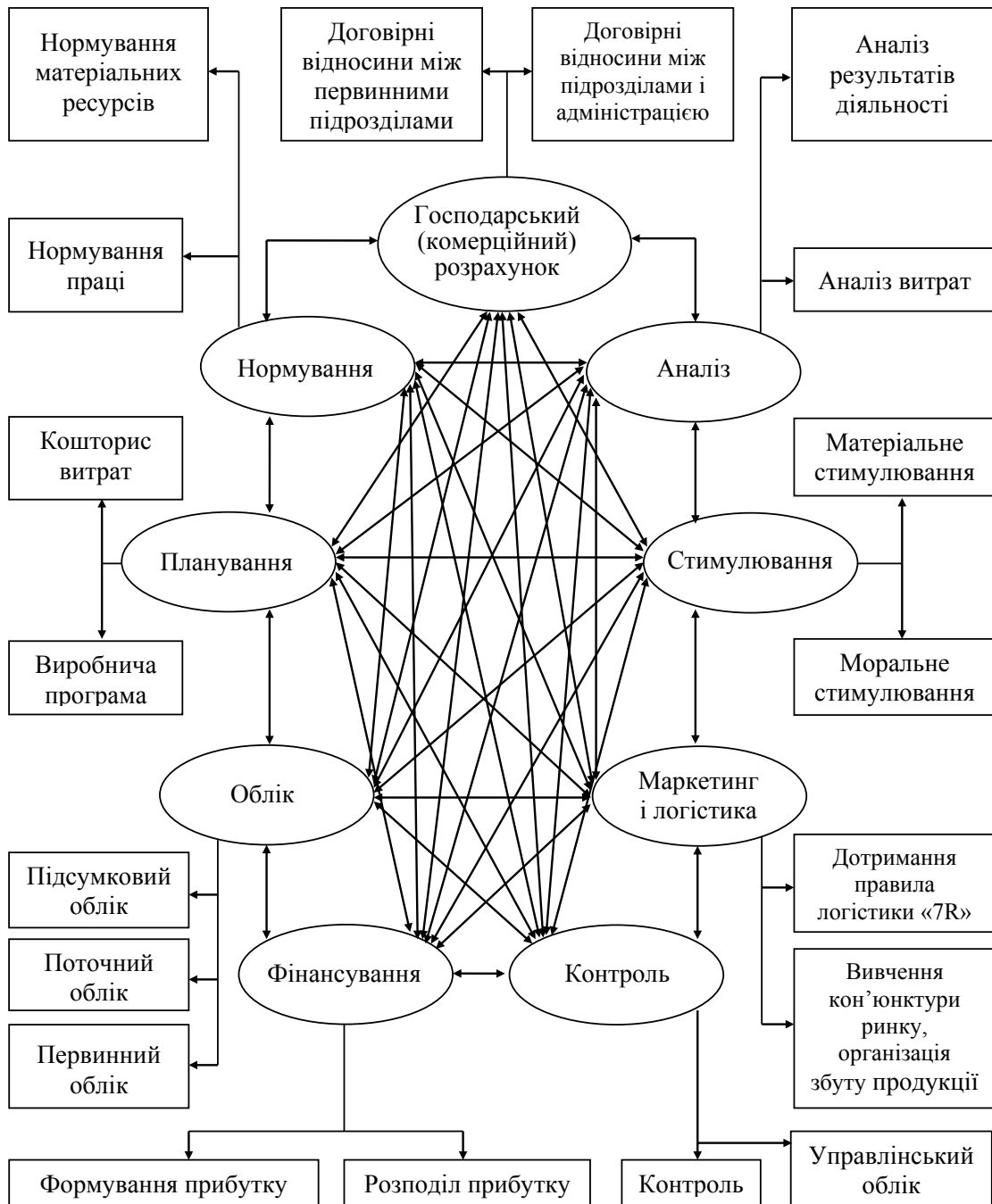

Рис. 1. Структура та взаємозв'язки між елементами внутрішнього економічного механізму сільськогосподарських підприємств

Джерело: удосконалено автором за джерелом [2, с. 38]

та не забезпечує їх конкурентоспроможність в порівнянні із закордонними товаровиробниками. Амортизація, що нараховується на вартість основних виробничих засобів сільгосп підприємств, у сучасних умовах перетворилася в умовний фінансовий показник і втратила своє реальне цільове призначення – забезпечення відтворення основного капіталу. Багато невирішених питань дотепер існує в області реалістичності оцінки основних засобів і у виборі оптимальної амортизаційної політики. Ця ситуація ускладнюється ще й тим, що сучасні сільськогосподарські підприємства несуть значні витрати на утримання непрацюючих або не задіяних у виробничій діяльності основних засобів (сховища, склади, тваринницькі приміщення, інші будинки й спорудження, що пустують).

Планування. У переважній більшості сучасних сільськогосподарських підприємств практично не ведеться планування виробничо-господарської діяльності, в інших – йому приділяється не виправдано мало уваги. Відсутній також чіткий, повсякденний контроль за витрачанням матеріальних ресурсів та грошових коштів. У таких випадках має місце безгосподарне, нераціональне використання виробничих ресурсів. Економісти господарств складають бізнес-плани, розробка яких є обов'язковою для отримання кредитів у комерційних банках або іноземних грантів. Однак ці плани, як правило, існують тільки формально, у виробництві не застосовуються.

На підприємствах, де все ж таки складають плани, у більшості випадків використовують централізовані методи планування. У таких умовах виконання встановленого «зверху» завдання стає основним критерієм оцінки діяльності як підрозділу, так і окремого працівника. Тому план реалізовується за всяку ціну, без урахування ефективності й доцільності отриманих результатів. Це призводить в остаточному підсумку до прямої зацікавленості не заощаджувати ресурси, збільшувати кількість на шкоду якості. Більш того, діють такі широко відомі фактори, як: приписки, заниження планових завдань, приховування резервів виробництва, «зрівнялівка» в оцінці результатів і оплаті праці й т. ін.

Комерційний (господарський) розрахунок. Особисті інтереси керівників не завжди збігаються з інтересами господарства. Звідси небажання впроваджувати внутрішньогосподарський розрахунок, за якомго виробничо-фінансова діяльність господарства стає прозорою, а керівник більшою мірою контролюється членами госпрозрахункових виробничих колективів підрозділів. У більшості підприємств госпрозрахункові завдання не виконуються і не приносять користь, оскільки в господарствах не упорядковано належний бухгалтерський облік та контроль за витрачанням матеріальних і грошових коштів, а самі бухгалтери не мають практичної

та теоретичної підготовки, щоби зрозуміти вимоги госпрозрахункових відносин у сучасних умовах.

Стимулювання. Показник заробітної плати в сільськогосподарських підприємствах не завжди пов'язаний з результатами основної виробничої діяльності. Якщо він випереджає виробничі показники, це може свідчити про те, що на оплату праці спрямовуються кошти від невиробничої діяльності. Якщо він відстає, це свідчить або про спрямування коштів на розширення виробництва, або їхнє нецільове використання [5, с. 145]. Дотепер мають місце факти виплати заробітної плати в нетрадиційних формах (натуральна оплата). Існує гостра необхідність впровадження нової системи стимулювання праці в сільськогосподарських підприємствах. Українці необхідно встановити пряму залежність винагороди за працю кожного окремого працівника від кінцевого фінансового результату не тільки підприємства загалом, але й кожного виробничого підрозділу. Безпосередній сільгоспвиробник повинен отримати у власність частину виробленої їм продукції, а також право на участь у розподілі прибутку від реалізації продукції підприємства.

Маркетинг і логістика. У більшості сільськогосподарських підприємств області відсутня служба маркетингу і логістики, яка повинна професійно проводити аналіз ринкової інфраструктури, вивчати кон'юнктуру ринку, визначати найбільш вигідні канали реалізації продукції й т. ін. Розвиток агрологістики сприяє підвищенню прибутковості сільгосп підприємств, зміцненню їхньої інвестиційної привабливості, раціоналізації використання ресурсного потенціалу та зменшенню втрат вирощеного врожаю.

Облік, аналіз. Виведення підприємства з економічної кризи практично не можливе без управлінського обліку, елементи якого є майже в кожному сільгосп підприємстві, але реалізуються розрізнено, а тому не мають впливу на прийняття управлінських рішень, спрямованих на підвищення ефективності виробництва. Діюча система обліку витрат не передбачає їх розбивки на постійні, змінні й умовно-змінні. У сучасних умовах бухгалтерський облік перш за все налаштований на облік загальних витрат і вирішення податкових питань. У багатьох підприємствах недостатньо організований аналітичний облік. Керівництво підприємства і підрозділів достеменно не знають, який обсяг ресурсів витрачено на виробництво, а скільки – на невиробничу й соціальну сферу. У більшості випадків керівники не знають точних сум заборгованості в розрізі окремих постачальників ресурсів, володіють лише сумою загальної заборгованості підприємства.

Фахівці управлінського апарату сільгосп підприємств не займаються постійною оцінкою бізнес-пропозицій, спрямованих на підвищення ефективності виробництва, аналізом рентабельності виробленої продукції, в більшості випадків вони

не здатні визначити оптимальну виробничу структуру для господарства. Більшість з них не в змозі зробити такі розрахунки у зв'язку з недоліком спеціальних знань.

Контроль. Про відсутність ефективного внутрішнього економічного механізму свідчить і те, що в сільськогосподарських підприємствах та їхніх структурних підрозділах не здійснюється вну-

трішній самоконтроль діяльності, тобто не відбувається оперативне виявлення причин відхилення фактичних обсягів виробництва продукції від планових показників та усунення недоліків.

З огляду на все вищевикладене, нами був проведений SWOT-аналіз функціонування основних елементів ВЕМ сільськогосподарських підприємств (таблиця 1).

Таблиця 1

SWOT-аналіз функціонування елементів внутрішнього економічного механізму сільськогосподарських підприємств

Сильні сторони	Слабкі сторони	Можливості	Загрози
Фінансування			
Забезпечення відтворення основного капіталу. Значне підвищення обсягів виробництва.	Гостра недостатність коштів для забезпечення повного технологічного циклу, дотримання сівозмін. Занадто високі ставки по кредитах комерційних банків. Знецінення амортизаційних відрахувань, які у більшості випадків перетворились в чисто фінансову категорію.	Використання інноваційних технологій та прогресивної техніки. Нарощення темпів виробництва. Розвиток власної соціально-побутової інфраструктури.	Принесення перспективних інтересів у жертву одномоментним, порушення збалансованості в розвитку економіки самого підприємства. Банкрутство підприємств.
Планування			
Уможливує підготовку для використання майбутніх сприятливих умов; з'ясовує проблеми, що виникають; стимулює менеджерів до реалізації своїх рішень в подальшій роботі; покращує координацію дій на підприємстві.	Відсутність або непостійність планування виробничої діяльності не дозволяє розкрити всі проблеми, чітко визначити параметри зміни стану системи і підготувати необхідну інформацію для прийняття рішення. Нечітко визначені, необґрунтовані і не задокументовані цілі господарської діяльності.	Сприяння більш раціональному розподілу ресурсів; покращення контролю на підприємстві; збільшення можливості у забезпеченні підприємства необхідною інформацією; сприяння більш раціональному розподілу ресурсів.	Неефективне використання всіх видів виробничих ресурсів, відсутність «індикаторів беззбитковості», що може призвести до банкрутства підприємства.
Нормування			
Ефективне використання матеріальних ресурсів, обґрунтоване нарахування заробітної плати працівникам. Можливість будь-коли проконтролювати виконання робочого завдання.	Практично відсутня нормативна база, методика нормування в сучасних умовах господарювання не відпрацьована.	Зниження норм витрати матеріальних ресурсів позитивно впливає на показники виробничого господарської діяльності підприємств (прибуток від реалізації продукції, рентабельність виробництва).	Зниження якості продукції та ефективності виробництва.
Комерційний (господарський) розрахунок			
Діючий комерційний (господарський) розрахунок забезпечує раціональне використання наявного виробничого потенціалу, забезпечує режим економії й ощадливості, є неодмінною умовою зацікавленості працівників в ефективності діяльності господарства.	Ціни ринку зростають значно швидше, ніж їх встигають скорегувати в госпрозрахункових завданнях, що обумовлює слабкий стимул працівників до праці та дезорганізує роботу. Процес впровадження господарського розрахунку досить трудомісткий, потребує розуміння сутності формування раціональних відносин, послідовності й чіткості в управлінських діях, наполегливості, постійного пошуку резервів поліпшення виробництва.	Ефективність комерційного розрахунку може бути підвищена шляхом заміни розрахункових цін на продукцію підрозділів на ціни, що відповідають цінам товарної продукції при реалізації її за межами господарства. Важливе значення має опрацювання правового положення про комерційний розрахунок.	Незбалансоване співвідношення індивідуальних і колективних інтересів. Низькі кінцеві результати діяльності внаслідок відсутності справедливості в системі оплати та мотивації праці та незадоволення потреб працівників.

Стимулювання			
Розроблено нові підходи до організації оплати праці, які забезпечують зацікавленість працівників в ефективному виробництві, а також дозволяють визначити рівень оплати праці управлінського персоналу відповідно до якості його роботи.	Неефективний мотиваційний механізм до праці спричинений несприятливим економічним станом підприємств, низькими заробітками, нестачею належних робочих місць, недостатнім рівнем менеджменту, однотипністю застосовуваних стимулів, відсутністю перспективи професійного росту, проблемами з житлом та ін.	Зміна такої ситуації можлива за умови зміцнення фінансового становища господарств.	Негативні результати фінансово-господарської діяльності підприємств. Можливий відтік населення в місто (неофіційна трудова міграція).
Маркетинг і логістика			
Раціоналізація процесу виробництва, супутнього сервісу та збуту, оптимізація витрат.	Відсутність служби маркетингу та логістики в більшості сільськогосподарських підприємств.	Логістика дозволяє підвищити економічну стійкість підприємства, а маркетинг – краще проаналізувати ринки збуту та постачання продукції.	Додаткові витрати на створення та утримання служби.
Облік, аналіз і контроль			
Сучасний аналіз дозволяє не тільки оцінити результати господарської діяльності, але й дати високоточний науковий прогноз, завдяки широкому застосуванню комп'ютерних програм. Облік стає все більш зорієнтованим на потреби управління. Поширюється система внутрішнього контролю на підприємстві.	Більшість сільськогосподарських підприємств не має доступу до наукових розробок, що стосуються сучасних прийомів обліку та аналізу, а також комп'ютерних програмних продуктів, які забезпечують їх проведення.	Проведення наукових семінарів для керівників і фахівців на базі галузевих ВНЗ і НДІ, забезпечення їх якісною методичною базою буде сприяти впровадженню найбільш прогресивних систем аналізу, контролю та обліку.	Відсутність достовірного та безпомилкового обліку, якісного та своєчасного аналізу, а також постійного поточного контролю сприятиме зниженню економічної ефективності виробництва продукції та її збитковості.

ВЕМ переважної більшості сільськогосподарських підприємств, що був сформований за період реформування галузі, неефективний у сучасних умовах, тому що має ряд суттєвих недоліків:

- високий рівень витратності виробництва – противовитратний механізм не спрацьовує;
- відсутня повна економічна відповідальність працівників за результати діяльності їх структурного підрозділу або підприємства загалом;
- відсутня зацікавленість працівників підприємства в економії робочого часу, матеріально-грошових та інших ресурсів;
- вкрай низький рівень трудової та технологічної дисципліни;
- недостатній рівень впливу управлінського апарату та керівника особисто на процес управління господарською діяльністю підприємства;
- на практиці далеко не всі головні економісти, бухгалтери, керівники сільськогосподарських підприємств знають, що таке економічний механізм, з яких елементів він складається.

Висновки з проведеного дослідження. SWOT-аналіз функціонування ВЕМ сільськогосподарських підприємств показав, що при збереженні існуючого рівня освоєння зазначених елементів

внутрішнього економічного механізму в найкращому разі можна домогтися стабілізації сільськогосподарського виробництва на дуже низькому рівні, а в гіршому – тривалого спаду й поглиблення кризової ситуації. На наш погляд, виявлення й приведення в дію саме внутрішніх резервів кожного господарства сприяє підйому економічної ефективності виробництва, а регулювання аграрної економіки на макро- і мезорівнях є каталізатором даного процесу. Тому, управляючи елементами ВЕМ підприємства, встановлюючи між ними дієві взаємозв'язки, можна помітно підвищити результативність виробничо-господарської діяльності.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Грещак М.Г. та ін. Внутрішній економічний механізм підприємства: Навч. посібник / М.Г. Грещак, О.М. Гребешкова, О.С. Коцюба; За ред. М.Г. Грещака. – К.: КНЕУ, 2001. – 228 с.
2. Дончак Л.Г. Структурна модель формування внутрішнього економічного механізму підприємства / В.О. Козловський, Л.Г. Дончак // Вісник Вінницького політехнічного інституту. – Вінниця : Видавництво ВНТУ, 2009. – № 5 – С. 36 – 39.

3. Круш П.В. Внутрішній економічний механізм підприємства: навч. посібн. / П.В. Круш, С.О. Тульчинська, Р.В. Тульчинський, та інш. // Нац. техн. ун-т України «Київ. політехн. ін-т». – К. : Центр учб. л-ри, 2008. – 206 с.

4. Маренич Т.Г. Трансформаційна динаміка та механізми економічного регулювання агроформувань (питання теорії, методології, практики) / Т.Г. Маренич // монографія – К.: Ін-т аграр. економіки, 2005. – 453 с.

5. Полтавський Ю.А. Механізм хозяйство-

вания реформированных аграрных предприятий / Ю.А. Полтавский – Х.: «Консум», 2000. – 260 с.

6. Саблук П.Т. Економічний механізм АПК у ринковій системі господарювання // Економіка АПК. – 2007. – № 2. – С. 3 – 10.

7. Сарай Н.І. Основні форми функціонування внутрішнього економічного механізму підприємства в контексті його внутрішньої організаційної структури / Н.І. Сарай // Інноваційна економіка. – 2012. – № 2. – С. 127-131.

КРИТЕРІЇ НАДІЙНОСТІ ТА КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ТРАНСПОРТНО-ВАНТАЖНОЇ СИСТЕМИ (НА ПРИКЛАДІ МОРСЬКОГО ПОРТУ)

CRITERIA OF RELIABILITY AND COMPETITIVENESS OF CARGO TRANSPORT SYSTEM (ON THE EXAMPLE OF SEA PORT)

Розглянуто особливості функціонування морських портів як специфічних транспортно-вантажних систем. Проведено класифікацію сучасних підходів до визначення інтегральних показників ефективності діяльності транспортно-вантажної системи. Визначено напрями удосконалення діяльності вантажно-розвантажувальних фронтів морського порту. Обґрунтовано доцільність розвитку онлайн-продажів для сучасних транспортно-вантажних систем.
Ключові слова: транспортно-вантажна система, морський порт, критерій надійності та конкурентоспроможності, вантажно-розвантажувальний фронт, онлайн-продажі.

Рассмотрены особенности функционирования морских портов как специфических транспортно-грузовых систем. Проведена классификация современных подходов к определению интегральных показателей эффективности деятельности транспор-

тно-грузовой системы. Определены направления совершенствования деятельности погрузочно-разгрузочных фронтов морского порта. Обоснована целесообразность развития онлайн-продаж для современных транспортно-грузовых систем.

Ключевые слова: транспортно-грузовая система, морской порт, критерий надежности и конкурентоспособности, погрузочно-разгрузочный фронт, онлайн-продажи.

The functioning features of the seaports, as specific cargo transportation and handling system, are considered. The classification of modern approaches to definition of the integrated performance indicators for cargo transportation and handling system is undertaken. The directions of seaport handling fronts improvement are defined. The necessity of online sales for modern cargo transportation and handling system is proved.
Key words: cargo transportation and handling system, seaport, criterion for reliability and competitiveness, handling front, on-line sales.

УДК 656.6:338.2

Мандра В.В.

к.е.н.,

заступник директора

з економіки та фінансів

ДП «Маріупольський морський торговельний порт»

Постановка проблеми. Суттєві економічні переваги пов'язані з діяльністю морських портів, оскільки вони дозволяють зменшити витрати на торгівлю, збільшити додану вартість і роблять значний внесок у створення цінності, сприяють підвищенню рівня зайнятості населення, приваблюють інновації та стимулюють зростання певних секторів економіки [8]. Згідно зі звітом, що підготовлений Всесвітнім економічним форумом («Індекс глобальної конкурентоспроможності 2015-2016 рр.»), Україна за показниками інфраструктури посідає 69 місце серед 140 країн світу. При цьому найгірші позиції припадають на якість доріг (132 місце) та інфраструктуру портів (108 місце) [9]. Тому зараз вкрай необхідними є розробки щодо вдосконалення вітчизняних систем управління транспорт-

ними підприємства, транспортно-вантажними системами та транспортно-логістичними комплексами у цілому.

Взагалі говорячи, орієнтиром розвитку будь-якої транспортно-вантажної системи є досягнення лідерської позиції на ринку логістичних послуг або позиції одного з головних логістичних комплексів, або мережі, що складається зі складських і транспортних вузлів (порталів і хабів) в одному або декількох транспортних коридорах [1; 2; 3].

Отже, економічно доцільне вдосконалення та впровадження інноваційних засобів в операційну діяльність транспортно-вантажних систем, а також в управлінську й адміністративну активність пов'язаних з ними підприємств, згідно з критеріями підвищення надійності та конкурентоспроможності